

D'una volta per Alcúdia

JOAN GASPAR VALLORI GUAYTA

*Regidor d'Obres Pròpies, Turisme
i Relacions Institucionals
Ajuntament d'Alcúdia*

Resum

Aquest text té com a intenció fer un petit repàs pels diferents llocs d'interès patrimonials i culturals del municipi d'Alcúdia. Llocs que van des de l'etapa romana fins a la contemporània. Alcúdia és molt més que sol i platja, qualsevol persona que la visiti ha de poder accedir a informació verídica i científica del nucli antic de la ciutat, aquest és l'objectiu d'aquest text.

Paraules clau: turisme cultural, Alcúdia, Mallorca, recorregut turístic

Abstract

This text is intended to take a brief look at the different places of patrimonial and cultural interest of the municipality of Alcudia. Places ranging from the Roman period to the contemporary. Alcudia is much more than sun and sand. Anyone who visits must have access to truthful and scientific information from the old city, this is the aim of this lines

Keywords: cultural tourism, Alcudia, Majorca, tourist tour

1. Introducció

Aquesta comunicació pretén fer un recorregut i explicar els principals llocs que qualsevol ciutadà d'Alcúdia hauria de conèixer i que qualsevol turista que visita el municipi hauria de visitar. Llocs que al llarg de la història han vist passar diferents civilitzacions, com la romana o bizantina, islàmica o catalano-aragonesa.

Però també edificis que han marcat la història de la Ciutat i que ara han estat reconvertits com a espais culturals o edificis contemporanis que avui són el centre administratiu. També, i com activitats complementàries proposarem visites i activitats d'oci i medi ambient que es poden fer, encara que no estan dins el casc antic.

Un altre objectiu és aconseguir que qualsevol persona, sigui del nivell cultural que sigui i tingui els coneixements previs que tingui, pugui acabar una visita al casc antic i zones properes coneixent i acabant amb una idea general de la Història del municipi d'Alcúdia. Obviament es donarà l'informació de lloc que es va a visitar i el contingut que hi ha dins,

sense entrar molt a concretar i omplir de moltes dates i dades que impedeixin la comprensió pel visitant.

Hem de ser conscients que el municipi d'Alcúdia és un dels principals nuclis turístics de les Illes Balears. Durant l'estiu, la població habitual de 20.000 persones, es veu triplicada per un eixam de turistes àvids de gaudir principalment de les platges, però que també requeriran l'oferta d'oci i cultura. Per tant, hem de tenir clar que al públic principal al que ha d'anar dirigit són turistes que no venen expressament a veure el patrimoni històric i cultural del municipi d'Alcúdia, sinó que farien aquesta visita com una activitat més de les seves vacances.

Quan s'està interessat en visitar aquest tipus de patrimoni, quan s'organitza un viatge, aquesta persona haurà mirat els llocs que ha de visitar, preu de l'entrada, horaris d'obertura,... En aquest cas molt probablement això no ocorrerà. S'ha de poder conjugar aquesta, en principi, baixa formació històrica i cultural del visitant amb la informació verídica i científica que es doni. Com hem apuntat abans, també hem de donar eines i estar preparats per si venen persones amb una alta formació històrica i cultural, s'ha de ser capaç de fer una explicació molt més acurada. Així mateix hem de tenir present que ens podem trobar nins a una visita guiada, que en lloc d'atabalar-los els hem d'engrescar.

2. Estat de la qüestió

El municipi d'Alcúdia és visitat per mils de persones durant tot l'any, especialment durant la temporada d'estiu. Molts d'aquests visitants aprofiten per gaudir del bon temps, les activitats esportives, les bones platges i de l'oci nocturn, si bé en un gran nombre també aprofiten per visitar altres racons del municipi.

També hi trobem una gran quantitat de nins i nines d'escoles que visiten la ciutat romana, el museu i altres parts del centre, i durant l'estiu, és una zona d'estiueig de moltes persones que tenen la seva vivenda habitual al raiguer i centre de Mallorca i és un lloc visitat per moltes altres persones per la seva programació cultural i el seu patrimoni històric.

Aquest treball es centra en un lloc determinat del municipi, el casc antic i d'altres zones properes. Durant tot l'any es celebra tots els dimarts i els diumenges el mercat, que va més enllà, principalment els mesos d'estiu, de la venda de fruites i verdures, sinó que s'hi pot trobar roba, argenteria, sabates i tot tipus de *souvenir* que un es pugui imaginar. Mils de persones ho visiten diàriament, aprofitant la seva localització per diversos carrers d'Alcúdia es localitzen diferents llocs d'importància patrimonial.

Ens trobem amb empreses que organitzen visites guiades a Alcúdia aquests dos dies de mercat, aprofiten per visitar altres llocs importants del municipi, encara que l'objectiu principal és donar voltes per l'espai comercial. Altres visitants del casc antic del municipi, s'aturen a un dels principals actius patrimonials del municipi, la visita a l'església i al museu parroquial.

El preu de l'entrada és d'1€, la visiten unes 35.000 persones cada any, encara que segons comenta el rector de la parròquia, molta gent quan se li comenta que ha de pagar, refusa fer-ho. Qualque cosa semblant passat amb les visites a la Ciutats Romana i Museu de Pol·lència, el preu de la visita es de 3€, i és visitat per moltes manco persones, degut a que moltes persones consideren el preu de la visita "molt elevat".

Això té a veure amb el tipus de turisme que tenim, turisme de sol i platja i de molt baix poder adquisitiu i poca formació, per ells no és important ni la història ni la cultura del lloc que van a visitar.

Un dels principals reptes dels professionals del turisme cultural és fer atractiu el nostre patrimoni i la nostra cultura per aquests tipus de visitants, fer que els turistes de sol i platja tresquin i s'interessin pels llocs on han anat a passar les seves vacances.

Des de les administracions públiques s'hi estan posant mitjans per promoure el turisme cultural, o al manco el turisme de sol i platja que visiti el patrimoni cultural. Des de l'Ajuntament d'Alcúdia s'ha editat una guia d'itineraris i excursions als principals llocs històrics del municipi.

A la vegada també està en marxa la instal·lació de codis QR i Wi-Fi als espais històrics i patrimonials més importants, perquè amb telèfons mòbils de darrera generació fent una fotografia als codis, siguin dirigits a una pàgina web amb informació sobre el lloc en concret. Una altra cosa en marxa, es posar a l'abast del visitant un servei de lloguer d'audioguies.

Un dels debats obert avui en dia és com s'ha de difondre el patrimoni. Hem de convenir que al turista li enriqueixen les seves vacances si coneix el lloc que visita, per tant un dels objectius fonamentals ha de ser poder arribar-hi per donar-li l'opció a realitzar una visita guiada. Hem de tenir clar que se li ha de vendre com una activitat d'oci, on pugui gaudir del seu temps lliure.

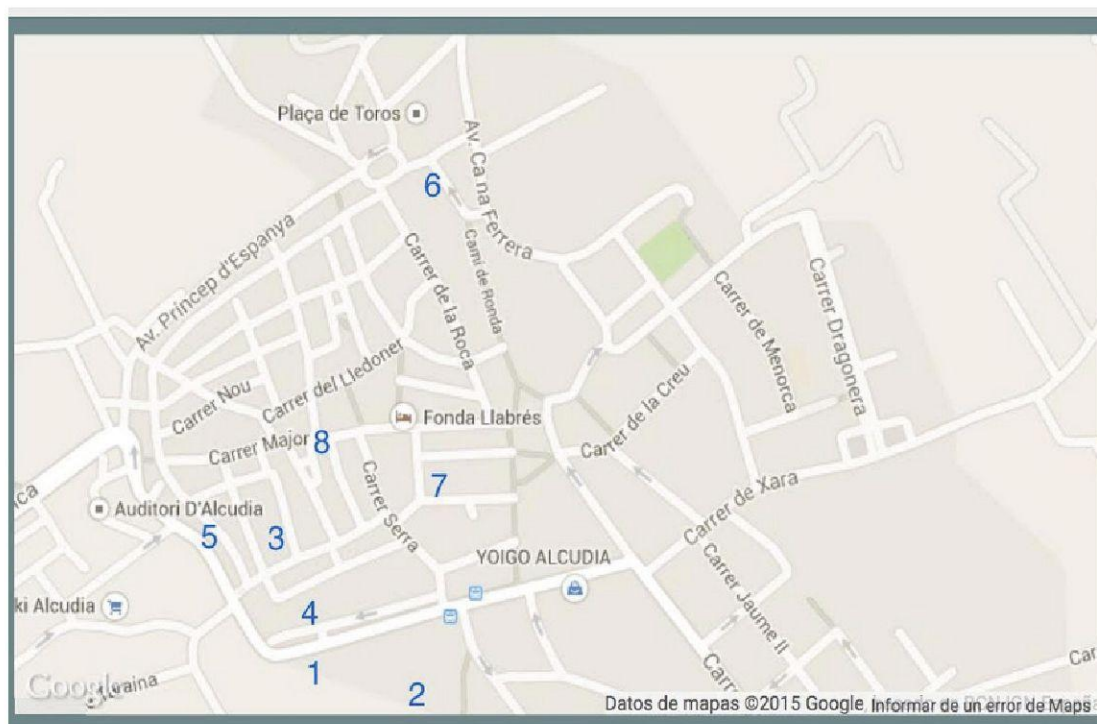
S'han de potenciar els aspectes positius dels llocs que es visiten i llimar els negatius. La sensació final ha de ser agradable, no hem d'atabalar al visitant amb dades i informació supèrflua. També tenir clar que no tots els llocs són vàlids per incloure'ls dins una ruta, han de tenir un interès particular. A més la persona que faci el recorregut ha de saber explicar cada bé amb explicacions generals i de manera suggerent.

En darrer lloc, i no se ser el darrer és el menys important, el bàsic actualment difondre el patrimoni històric i cultural mitjançant les TIC. L'accés a la gran majoria de la població d'aquests mitjans fa que els gestors de turisme cultural també s'hi hagin d'adaptar. Amb aquesta tecnologia les persones hi poden accedir quan volen i des d'on volen. No vol dir que això acabi amb les tradicionals visites guiades, però hi ha aplicacions que ofereixen *podcasts* amb visites guiades a diferents indrets, els codis QR que hem comentat abans o inclús visites virtuals, que puguin servir per preparar la visita a un lloc que es vol visitar en un futur o visitar-lo sense moure's del sofà, per no fer-ho presencialment.

3. Una ruta per Alcúdia

Aquests llocs, senyalats damunt el mapa, serien els llocs proposats per fer una visita guiada a tot el municipi. Son punts que van cronològicament des de l'ocupació romana fins a època contemporània. La visita seguiria un ordre històric, excepte el cas de l'església de Santa Anna, que degut a qüestions de recorregut es faria en segon lloc, ja que està devora el jaciment i el teatre romà.

Entre els punts de la sortida no hi ha distàncies llargues, el que facilita que es pugui fer fent una passejada agradable entre tots els carrers del casc antic. Cal recalcar que la majoria de llocs que s'han elegit tenen entrada gratuïta, excepte la visita a la Ciutat Romana de Pol·lència i el seu Museu, que val 3€, i la visita a l'església i al Museu Parroquial, que val 1€. Per tant és totalment assequible la visita a tots els públics i a totes les butxaques.

Mapa del centre històric d'Alcúdia: 1) Ciutat Romana de Pol·lència. 2) Església de Santa Anna. 3) Museu de la Ciutat Romana. 4) Església i Museu Parroquial. 5) Murades d'Alcúdia. 6) Pont de la Porta Roja. 7) Can Fondo i Can Torró. 8) Edifici de l'Ajuntament.

En darrer lloc, apuntar que els llocs elegits, són representatius de cada etapa històrica del municipi, que han arribat als nostres dies i que creiem que és interessant transmetre la seva utilitat i simbolisme que tenien anteriorment.

4. Llocs a visitar

L'explicació que es dona a cada aturada, ha de ser clara, ha de transmetre coneixements sense atabalar i omplir de dades, fer que tothom entengui la singularitat i la particularitat del que veiem, però relacionar-lo dins un context general, tenir clar que hem donar la informació fonamental.

Hem de tenir clar al públic que va dirigit, que pot ser diferent en cada moment, hem d'adaptar el nostre missatge a ell, segons el seu interès, capacitat, formació,... Pensar també, com és lògic, que s'ha de donar informació verídica. És molt típic de molts de guies inventar-se qualche dada o canviar-ne d'altres, basta sentir segons quines explicacions que donen quan et trobes visites guiades pel carrer. Hem de ser, per tant, clars, objectius i engrescadors.

Abans de començar a anomenar els diferents llocs i donar una breu explicació sobre cadascun d'ells, dir que els comentaris i apunts que es faran sobre aquests són els que es donarien fent la visita. Per entendre el que es veu, tenir una idea particular del monument o bé patrimonial, però també anomenant informació general sobre ell, perquè es puguin cercar paral·lelismes al seu lloc de residència. Com ja hem comentat, els llocs a visitar serien:

4.1. Ciutat Romana de Pol·lèntia

Aquest seria el punt de sortida de la visita guiada, la ciutat romana de Pol·lèntia. Està situada a escassos metres del casc antic d'Alcúdia, molt a prop de l'església. Hem de destacar que aquest jaciment és un dels més importants de les Illes Balears, va ser fundat l'any 123 aC per Quint Cecili Metel. És un dels pocs vestigis de ciutat romana que trobem a l'illa de Mallorca, ja que la ciutat romana de Palma es creu que està soterrada baix construccions d'etapes posteriors.

La ciutat va estar en funcionament fins el segle VI dC, quan va entrar en decadència i va ser utilitzat com una necròpolis. Té la típica estructura d'una ciutat romana, Pol·lèntia va tenir unes dimensions superiors a 16 hectàrees. La ciutat tenia un fòrum central, una zona residencial, un port amb gran moviment comercial i un teatre, on avui en dia encara s'hi fan representacions els mesos d'estiu.

Un fet important d'aquest jaciment és que mentrestant es va fer l'explicació dels diferents sectors de la ciutat es pot anar caminant entre ells, el que pot facilitar la transmissió de coneixements. Hem de posar de relleu que totes les ciutats romanes tenien la mateixa estructura, per si en visiten d'altre o n'han visitades tinguin la informació.

Un dels problemes principals pot ser la situació en que es troben ara mateix les runes, a vegades pot ser complicat imaginar-se com era la ciutat, quan només es veuen parets i unes quantes columnes dretes. El mateix pot passar a la zona del fòrum i del mercat. Per això és important preparar una explicació engrescadora i a la vegada aclaridora del que es veu, per imaginar el que hi havia.

Per acabar, s'ha de comentar que el jaciment va ser descobert al segle XVII, que s'han anat produint excavacions de manera intermitent, en un primer lloc d'espòli i després de caire científic, que es van reproduint anualment, si bé ara mateix només hi ha excavat un 10% de que era la ciutat.

4.2. Església de Santa Anna

Un cop finalitzada la primera visita, ens dirigirem a l'església de Santa Anna. Des del jaciment de Pol·lèntia s'hi pot arribar directament, per dins la pròpia zona arqueològica.

Aquesta església gòtica va ser construïda al segle XIII. Les característiques d'aquesta església de repoblament, ja que es varen començar a construir després de la conquesta catalana, és que són de dimensions reduïdes i la seva simplicitat constructiva.

Solen tenir, com és el cas també de la de Santa Anna nau únic de planta rectangular, presbiteri pla i coberta construïda per un embigat de fusta de doble vessant, sostingut per una sèrie d'arcs. Es tractava d'una tipologia constructiva senzilla, econòmica i pràctica, que té la seva arrel en els esquemes constructius de l'ordre del Císter català. A Mallorca en trobem a altres municipis, com a Castelletx (Algaida), Sant Miquel de Campanet o La Sang de Muro.

Excavacions a l'església de Santa Anna.

S'ha d'apuntar que el contingut que ara mateix trobem dins l'església és contemporani, que els contingut d'època medieval i moderna ho trobem al museu parroquial de l'església de Sant Jaume, que després comentarem.

Hem d'explicar per acabar que durant l'any 2014, en unes obres que en principi eren per consolidar el paviment, quant aquest es va retirar va aparèixer una necròpoli i restes d'una murada. A data d'avui encara no sabem de quina etapa seria, però existeix la possibilitat que la necròpolis sigui de la darrera etapa de Pol·lèntia i que la murada sigui d'època islàmica.

Desafortunadament les persones que facin la visita no podran veure el contingut del subsòl, una cop acabada l'excavació i recollida de dades, les restriccions pressupostàries faran que es torni a tapar i tornar al seu estat habitual, quan lo interessant hagués estat posar un vidre damunt tota, o part, de l'excavació per poder caminar sobre ell i veure el que hi ha a baix. Acabada aquesta explicació, tornarem cap al casc antic.

4.3. Museu de la Ciutat Romana de Pol·lèntia

Amb els 3€ que es paga a l'entrada del jaciment romà, dona també la possibilitat de visitar el museu de la Ciutat Romana de Pol·lèntia. Aquest és de petites dimensions i el seu contingut i organització és millorable.

El museu és una secció del Museu de Mallorca. S'ha de destacar que està situat a l'Antic Hospital del municipi durant el segle XIV. Al museu hi trobem peces procedents de diferents campanyes d'excavacions. Hi destaquen tres escultures de marbre trobades a l'àrea del fòrum.

Escultures de marbre trobades a Pol·lèntia.

El museu és petit, per tant no dona molt de si, es pot explicar el contingut que s'hi trobaran, dividit en dos temes; l'àmbit públic —s'explica mitjançant diferents objectes que fan referència al fòrum com centre de la vida pública, el teatre, l'oci i a les necròpolis— i l'àmbit privat —s'exposen objectes relacionats amb la casa, la religió domèstica, la preparació de la taula, el servei de la taula i les estàncies personals. S'ha de destacar que la majoria de peces corresponen als segles I i II dC, que és l'etapa de major esplendor de la ciutat.

Com hem dit abans, el museu és petit, el contingut que hi ha no té res a veure amb grans museus arqueològics, el que pot defraudar a les persones que facin la visita. A més l'estat de conservació de les peces també és millorable, s'hi han trobat vitrines buides degut a que se n'han hagut d'extreure per restaurar-les.

Un cop es doni l'explicació inicial, si es vol fer la visita un poc més autònoma, hi tindran problemes si no són catalans o castellano-parlants, ja que les vitrines només estan en català i en castellà. Si que es dona un fulletó al començament que està en diferents idiomes, però també hi haurà d'estar la informació que hi ha a les vitrines. Acabada aquesta visita aniríem cap a l'església, a escassos metres del museu.

4.4. Església de Sant Jaume i Museu Parroquial

És important començar comentant que aquesta església que avui veiem és de finals del segle XIX. L'església originària d'Alcúdia tenia una aparença fortificada i la seva estructura formava part, per un costat, de la murada medieval.

Seria interessant dir abans de trescar per l'església que el nom d'Alcúdia és originari islàmic, ve de la paraula "Al-Qudya", que significa "el turó". Després de la conquesta catalana de Mallorca l'any 1229, ja es parla de la vila d'Alcúdia com a nucli poblacional a partir de 1279.

Degut al seu estat, l'any 1870 es va decidir esbucar-la i tornar a construir-ne una altre, amb criteris de construcció del moment, però seguint les premis de l'estil gòtic, que té una nau única i diferents capelles laterals. Recordar que el preu de l'entrada és d'1€.

La façana de l'entrada principal està formada per dos portals. Sobre aquests, formant un arc oïval, hi ha una peana on està col·locada la imatge de Sant Jaume, obra de l'escultora Remígia Caubet. Al cim de l'arc hi ha una gran rosassa que proporciona llum a l'interior de l'església, obra de l'escultor alcudienc Llorenç Ferrer Martí.

A l'interior del temple trobarem diferents capelletes, a l'esquerra, la de Sant Sebastià és la primera i la segueixen la de Nostra Senyora del Carme, la de Sant Josep, la del Sagrat Cor de Jesús i la Capella Baptismal. A la dreta trobem la capella de la Immaculada Concepció, el Portal dels Homes i la capella més important, la del Sant Crist. El retaule principal, neogòtic, és de Sant Jaume, patró del municipi d'Alcúdia.

Aquesta capella té al seu interior un imponent retaule que hi té una talla policromada del segle XV, protagonista dels miracles de l'any 1507. Aquí hem de contar el suposat miracle: durant els mesos d'hivern d'aquest any Alcúdia passava una etapa de gran sequera, manca d'aliments i malalties.

El 24 de febrer de 1507 aquesta talla va suar sang i aigua dins la cova de Sant Martí, que va anar precedit d'una etapa de bonança i una bona anyada. Actualment cada tres anys la talla surt en processó pels carrers d'Alcúdia, la pròxima vegada serà l'any 2016.

Després aniríem a veure el museu parroquial, hem d'explicar que en el seu contingut hi trobem pintures, mobles i objectes d'ús en celebracions religioses de diferents moments històrics. Hi destaca un retaule de la Mare de Déu, Sant Bernadí i Sant Sebastià, de Rafel Mòger. La seva ubicació inicial era a l'església de Santa Anna, que abans s'hauria anat a veure. Hem de contar que aquesta és una peça litúrgica del mediterrani.

Aquest museu té diversos problemes per les persones que hi entrin, en primer lloc la falta d'informació sobre el contingut del museu, devora cada peça no hi ha cap rètol informatiu. A més no està ordenat baix cap premissa, pareix més una acumulació d'objectes. Pot dificultar la visita autònoma per dins el museu.

4.5. Murada Medieval

Acaba de veure l'església i el museu, la següent aturada seria anar a la murada medieval. Hem de destacar que es tracta d'un mecanisme de defensa típic de ciutats medievals. En el cas d'Alcúdia la seva construcció es va produir al segle XIV.

Té un perímetre total de 1,5 quilòmetres, 6 metres d'alçada, tenia un total de 26 torres i tenia 3 torres: la de la Porta de Mallorca —era per la que es sortia/entrava cap/des a/de Ciutat de Mallorca—, la Porta des Moll —era per la que es sortia/entrava cap/des a/de al Port d'Alcúdia— i la Porta de la Vila Roja.

S'ha de comentar també que Alcúdia comptava amb una murada renaixentista, construïda al segle XVI, del que només es conserva una petita part, entre ella el Bastió de Sant Ferran, que hi ha integrada a dins l'actual plaça de toros. Hem de donar la informació que es pot donar la volta a tot el perímetre emmurallat per l'anomenat Camí de Ronda. Mentrestant es pot pujar per la murada medieval, passejar per damunt, fins el següent destí, el pont de la Vila Roja.

4.6. Pont de la Vila Roja

El pont, que es va construir al segle XIX, està situat fora-murades just devora de una de les portes, la més petita, de sortida del casc antic. Va ser recuperat l'any 2004. aprofitant l'espai es va construir un amfiteatre per més de 425 persones. L'arxiduc Lluís Salvador ja havia deixat constància d'aquest pont a la seva obra *Die Balearen*.

Abans de comentar les dades del pont, estaria bé comentar un fet històric que va tenir com a nucli central el municipi d'Alcúdia durant el segle XVI, la Germania. S'ha de comentar el que va ser i que per tots aquests fets el municipi va ser declarat "Ciutat Fidelíssima" per l'emperador Carles V.

4.7. Can Fondo – Can Torró

És la penúltima aturada de la nostra ruta per Alcúdia. Hem de comentar que aquests dos edificis són representatius dels grans casals alcudiencs que famílies nobles es varen construir al municipi al segle XVIII i l'altre d'estil gòtic. Hem de dir que n'haguéssim pogut elegir d'altres, però aquests pel seu ús actual són interessants. Ambdós casals estan comunicats per un gran pati.

Can Torró avui en dia és la biblioteca municipal, en funcionament des de 1990, gràcies a la col·laboració entre l'Ajuntament d'Alcúdia i la Fundació Bertelsmann. S'hi realitzen durant tot l'any una gran quantitat d'activitats culturals i lúdiques.

L'altre edifici, Can Fondo, és un edifici d'estil gòtic, restaurat durant el segle XVI. Des de l'any 2004 funciona la seva planta baixa com a centre d'exposicions, el qual es podrà visitar l'exposició temporal que hi tinguin de manera gratuïta, i la planta superior com arxiu municipal, obert a tothom interessat en la investigació.

4.8. La Sala (Ajuntament)

És la nostra darrera aturada, l'edifici de la sala, el més modern de tot. Comentar que era l'antic edifici de les cases de la universitat, també va ser utilitzat com a presó. Durant el primer terç del segle XX es reforma, amb un projecte fet per l'arquitecte mallorquí Guillem Reynés, que després va ser modificat per Carles Garau. Aquests darrer projecte era d'influència modernista.

L'edifici té una gran façana principal amb dues grans finetres, amb una torre al mig. Va ser inaugurat l'any 1929, amb l'assistència de Primo de Rivera i l'Infant Jaume de Borbó.

En darrer lloc hem d'apuntar que l'edifici actualment és utilitzat com dependències municipals, entre elles és on hi ha la sala de plens.

5. Activitats Complementàries

Altres activitats culturals o mediambientals que es proposen per fer al municipi són:

- a) "Via Fora": durant els mesos de juliol i agost, cada 15 dies es duu a terme aquesta activitat. Es representen 5 etapes de la història del municipi per actors i actrius, des de la guerra de les germanies, l'arribada dels primers turistes, la inauguració de l'edifici de la sala,...
- b) Ermita de la Victòria: la seva construcció data de l'any 1679, consta d'una nau única amb una volta de canó i a cada lateral hi ha tres capelles amb quadres al seu interior. Hi ha la talla de la Verge de la Victòria asseguda amb el nin Jesús dret, aquesta és del segle XV. A més de veure l'ermita es pot emprendre una caminada agradable per la muntanya.
- c) Reserva Natural de s'Albufereta: és una de les zones humides més importants de l'illa de Mallorca, és un lloc molt propi per l'observació d'aus durant tot l'any.

d) Parc Natural de s'Albufera: és la zona humida més extensa i important de les Illes Balears. Hi destaca la gran diversitat de flora i fauna. Es pot donar una volta pel parc caminant, a més hi ha diferents punts d'observació d'aus.

e) Fundació Jakober: museu on hi destaquen la gran col·lecció de retrats de nins, que van des del segle XVI al XIX. L'espai Sòcrates, on hi destaca un quadre de Miquel Barceló, una cortina de Swarovski i un esquelet d'un rinoceront siberià. Altres zones a destacar són el parc de les escultures de pedra i el jardí de roses.

Bibliografia

Sobre Gestió Turística

Martín Guglielmino, Marcelo. *La difusión del patrimonio. Actualización y debate*. Revista electrónica del Patrimonio Histórico - E-rph, diciembre 2007.

Morenés y Mariátegui, Carlos. «*Nuevos instrumentos para la difusión y promoción del patrimonio cultural*. XXXII Reunión de Asociaciones y entidades para la defensa del patrimonio Cultural y su entorno». Pamplona, 2002.

Rico Cano, Lúdia. *La difusión del patrimonio a través de las nuevas tecnologías. Nuevos entornos para la educación patrimonial histórico-artística*. Málaga: Departamento de Historia Artística de la Universidad de Málaga, 2007.

Ruiz Parrondo, Antonio. «*Interpretación y difusión: dos formas diferentes de ver el patrimonio*». @Arqueología y Patrimonio nº7. Páginas 165-177. Granada: Universidad de Granada, 2010.

Pla de dinamització turística de l'Ajuntament d'Alcúdia. <http://www.alcudia.net>

Guia per a professionals "Barcelona Informació Turística 2014 – 2015". http://professional.barcelonaturisme.com/Professionals/publicacions-estadistiques/publicacions-estadistiques-home-Corporatives-i-generals/_Ukvru92jxZBHqhSySRzsknlAcF3zBUb2JEQN9dF_fOFfUHB7HS-XOFg

Memòria Turisme de Barcelona any 2013. <http://www.barcelonaturisme.com/imgfiles/Turisme-Barcelona.Memoria-2013.pdf>

Sobre la Història d'Alcúdia

Druguet i Tantinyà, Glòria. *La Sala. Del Projecte a la realització*. Alcúdia: Publicacions de l'Arxiu Municipal d'Alcúdia, número 4, 2009.

Mas Forners, Antoni/Rosselló i Vaquer, Ramón/ Deyá Bauzá, Miguel José. *Història d'Alcúdia*. Alcúdia: Publicacions de l'Ajuntament d'Alcúdia, 2002.

Sabater, Tina. *La pintura mallorquina del segle XV*. Palma: Edicions UIB. Juliol, 2002.

Torres i Ramis, Gabriel. Els Retaules de l'Edat Moderna a Alcúdia. Alcúdia: Quaderns d'Alcúdia – Àrea de Cultura de l'Ajuntament d'Alcúdia, 1998.

Torres i Ramis, Gabriel. *El Museu Parroquial de Sant Jaume d'Alcúdia*. Alcúdia: Àrea de Patrimoni i Cultura de l'Ajuntament d'Alcúdia, 2012.

Ventayol Suau, Pedro. *Historia de Alcúdia*. Publicades per primera vegada l'any 1927. Consultada edició de 1982.

Ventayol Suau, Pedro. *La seva Història d'Alcúdia i la consevació del patrimoni arqueològic de Pol·lèntia*. Alcúdia: Publicacions de l'Arxiu Municipal d'Alcúdia, número 3, 2008.

